
Ervin Dolenc

Krekova mladina

Resnejše krščansko-socialno delo na Slovenskem se je začelo z nastavitvijo J. E. Kreka za stolnega vikarja v Ljubljani leta 1894. Pod vplivom Vogelsangovih idej z dunajskih študijskih let in papeževe okrožnice *Rerum novarum* je začel z intenzivno propagando in organiziranjem delavcev nasproti brezbožnemu materializmu socialne demokracije, katerega prvi rezultat je bilo »Slovensko katoliško delavsko društvo v Ljubljani«. Sledilo je katoliško društvo za delavke in prvo konzumno društvo v Ljubljani ter podobna društva zlasti po industrijsko razvitejših slovenskih krajih. Za nadaljni razvoj in organizacijo krščanskega socialnega gibanja je bil pomemben shod delavskih stanov avgusta 1896, kjer so pod Krekovim vodstvom izdelali podroben krščansko-socialni delovni program in sklenili ustanoviti zvezo vseh nepolitičnih krščansko-socialnih društev na Slovenskem. Tudi zato, ker pri katoliških delavskih društvih, zaradi njihovega političnega značaja, niso smeli biti včlanjeni mladoletni je prišlo na pobudo delavcev in nekaterih izobražencev oktobra 1897 res do ustanovnega občnega zbora Slovenske krščansko-socialne zveze, kot nekakšne osrednje krščansko-socialne organizacije. Na shodu leta 1902, ko se je reorganizirala, je v njenem okviru delovalo 75 društev.¹

Po prvih sporih med krščanskimi socialci in katoliško narodno stranko, ki so se začeli že leta 1896, se je krščansko-socialno gibanje po II. katoliškem shodu leta 1900 v glavnem preusmerilo na strokovna delavska društva, ter s tem začelo izgubljati politično propagandni in dobivati predvsem stanovsko organizacijski značaj. Takrat so bile ustanovljene prve krščansko socialne strokovne organizacije, tobačnih delavcev v Ljubljani in papirniških delavcev v Vevčah.²

Ob vse hitrejšem širjenju socialnodemokratskega vpliva med delavci je v propagandni boj za okrog, po takratnih ocenah, 15.000 krščansko-socialno usmerjenih delavcev, vstopila Slovenska krščansko-socialna zveza (SKSZ), ki je takrat veljala še za središče vsega krščansko-socialnega gibanja.³

Proti letu 1902 pa je bilo opaziti med delavstvom precejšnje mrtvilo. Krščansko-socialno gibanje je začelo pomaloma pešati. Zato jeseni 1902, ko se je SKSZ preosno-

---

¹ Fran Erjavec, *Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem*, Ljubljana 1928, str. 102-113 (Erjavec).

² Dr. Miroslav Stiplovšek: *Razmah strokovnega-sindikalnega gibanja na Slovenskem 1918-1922*, Ljubljana 1979, str. 55 (Stiplovšek).

³ Erjavec str. 118.

vala iz delavske institucije v zvezo in središče splošnega katoliškega prosvetnega dela na Slovenskem, ni bilo odpora.⁴

II. vseslovenski delavski shod julija 1906 je poleg strokovnih organizacij prinesel krščansko-socialnemu gibanju politično organizacijo Delavsko zvezo, kljub temu pa je v tem času gibanje začelo dobivati še bolj samo strokovni značaj. Tej smeri ustrezno je bila 1909 ustanovljena centrala krščanskosocialnega strokovnega gibanja Jugoslovanska strokovna zveza (JSZ).⁵ Ta organizacija je ostala do konca center in gibalno krščansko social(istič)nega gibanja med slovenskimi delavci, pa naj bo to znotraj ali zunaj slovenske katoliške stranke. Medtem se je, zdaj splošno slovenska katoliška prosvetna organizacija SKSZ, bliskovito širila. Od 133 društev s slabimi 10.000 člani l. 1906 je do naslednjega katoliškega shoda l. 1913 število naraslo na 476 društev s preko 30.000 člani.⁶ Že številke same po sebi nam govorijo, da je Krekova organizacija skoraj povsem izgubila delavski in krščansko socialni značaj. Kljub temu je tajnik JSZ Anton Komlanec še po svetovni vojni razlagal ustroj JSZ, ki naj jo ostala društva, od Delavske zveze pa do SKSZ, pravzaprav le dopolnjujejo.⁷ To pomeni, da so imeli leta 1920 krščanski socialci SKSZ še za svojo, tako, kot so se tudi sami počutili konstitutivni del Slovenske ljudske stranke. Delavska zveza je bila sicer poleg Kmečke in Obrtniške zveze politični predstavnik delavstva v stanovsko urejeni SLS. Leta 1923 se je SKSZ preimenovala v Prosvetno zvezo v Ljubljani in Mariboru, ter času in potrebam primerno reorganizirala.

Časi pomanjkanja in radikalnih zahtev nižjih socialnih slojev takoj po vojni so januarja 1920 v okviru JSZ obudili k življenju tudi Delavsko zvezo, ki si je postavila za cilj ustavni boj za uresničevanje krščanskosocialnega delavskega programa in izbojevanje enakopravnosti za delavstvo v političnem, socialnem in kulturnem pogledu. Skrbela naj bi predvsem za zadostno politično moč delavstva in njihovo zastopstvo v državnih upravnih organih.⁸ Do trenj z ostalo SLS je v tem pogledu prišlo že v začetku leta 1919.⁹

»Novo radikalno levo gledanje na socialna vprašanja se je po vojni močno kazalo med delom katoliške študentske in dijaške mladine. V katoliškem dijaškem listu Zori, ki je ponovno začela izhajati 1918, so že prevladovali članki o socialnih vprašanjih.«¹⁰ Kot avtorja sta tu izstopala zlasti eden bolje izobraženih katoliških intelektualcev, urednik Slovenca Engelbert Besednjak in študent Janko Kralj. Slednji je, spričo nezadovoljstva s konservativnim duhom katoliškega akademskega kluba Danica, zbral nekaj somišljenikov med študenti in dijaki v Socialni klub, ki je s preselitvijo

⁴ Isti str. 119.

⁵ Stiplovšek, str. 57, 58.

⁶ Prof. Karel Capuder, Prosvetna zveza (preje Krščanskosocialna zveza), Socialna misel III./1924, str. 183-187.

⁷ Anton Komlanec, Delavska strokovna organizacija Jugoslovanska strokovna zveza, Ljubljana 1920, str. 50-54.

⁸ Stiplovšek, str. 302.

⁹ Janko Prunk, Pot krščanskih socialistov v Osvobodilno fronto slovenskega naroda, Ljubljana 1977, str. 52 (Prunk).

¹⁰ Isti, str. 53.

Zore v Zagreb l. 1920, začel šapirografirati lastno glasilo »Socialni listi«. Tu je za razliko s krščanskosocialnim programom solidarizma utemeljeval krščanski socializem.¹¹

Zunaj študentskih vrst sta začela v novem krščansko-socialnem dnevniku Večernem listu (1919–1920) in pozneje v Novem času (1921–1922) krščanski socializem utemeljevati dr. Andrej Gosar in France Terseglav.

Do trenj med krščanskosocialnim delavskim krilom in vodstvom SLS, zlasti Antonom Koroščem je prišlo po volitvah v konstituanto. Levo krilo SLS je stalo trdno na stališču republikanske ureditve, Korošec pa se je nagibal h kompromisom z večinskimi monarhističnimi hotenji v konstituenti. Napetosti so trajale vse do jeseni 1922, ko si je vodstvo SLS, pred občinskimi volitvami v Ljubljani, delno z materialnim, delno s političnim pritiskom povsem podredilo levičarsko krščanskosocialno strujo.¹² To je bilo SLS potrebno, da je preko Delavske zveze v navezavi s komunisti in delom socialistov v Zvezo delovnega ljudstva, preprečila zmago liberalcem v njihovi stari volilni trdnjavi.¹³

V čas pred tem enotnim nastopom, to je poleti 1922, ko je desnica v SLS materialno onemogočila krščanskosocialni dnevnik Novi čas, pade tudi ustanavljanje delavske mladinske organizacije Krekova mladina. Pravila »društva Krekova mladina v Ljubljani« je slovenska Pokrajinska uprava potrdila 25. julija 1922. Zavzemala so se za zbiranje in izobraževanje delavske mladine v duhu krščansko-socialne misli. Društvo naj bi prirejal predavanja, tečaje, družabne prireditve, ustanavljalo knjižnice, fantovske, dekliške, dramske, pevske, športne odseke, podružnice in izdajalo nepolitične spise oziroma društvena glasila.¹⁴ Do ustanovnega občnega zbora Krekove mladine pa je prišlo šele 29. oktobra 1922.¹⁵

Pred njenim prvim občnim zborom 27. maja 1923 se je ustanavljanja spominjal Gustelj Cvikelj. »Leto dni je minilo, ko se je prvič sestala krščansko-socialna delavska mladina, da zorje celino.« »Težko je šlo in sicer zato, ker se je pravi čas zamudil in pa, ker moramo, čeprav neradi, pribiti, da se je prepotrebna organizacija ovirala na vse načine.« »Namen te organizacije je, poskrbeti za naraščaj delavskim strokovnim organizacijam.«¹⁶ Ustanovitev je šele takrat utemeljeval tudi A. Semenič. »Zadnje leto smo vedno bolj in bolj čutili potrebo, da se ustanovi delavska mladinska organizacija, kajti opažalo se je, da pešajo strokovne organizacije v mnogih ozirih baš zaradi pomanjkanja organizatorično sposobnega naraščaja... Če danes grajamo kapitalistični družbeni red, če si želimo obratnih svetov in če zahtevamo socializacijo, se moramo v prvi vrsti zavedati, da bo vse to izpeljivo šele tedaj, ko bo delavstvo tudi sposobno prevzeti produkcijo popolnoma v svoje roke. V to svrhu se je ustanovila v Ljubljani Krekova mladina.«¹⁷

¹¹ Isti, str. 54–57, povzeto po Miro Jeršič, Socialni klub in Socialni listi, A INZ, Krščanski socialisti, zapuščina M. Jeršiča.

¹² Prunk, str. 59–61.

¹³ Janko Prunk, Zveza delovnega ljudstva v Ljubljani za občinske volitve decembra 1922, PZDG 1971–1972, 1–2, str. 199–228.

¹⁴ A RS Društvena pravila 3953.

¹⁵ Pravica 31. V. 1923.

¹⁶ Gustelj Cvikelj, Pota »Delavske mladinske organizacije«, Pravica 24. V. 1923.

¹⁷ A. Semenič, Krekova mladina, Pravica 17. V. 1923.

Prvo opozorilo in poziv o Krekovi mladini je po ustanovitvi objavil v Pravici njen predsednik France Kodrin 18. januarja 1923. Organizacija, ki naj bi jo pogrešali že pred kakimi desetimi leti je imela po njegovem namen njihove fante izobraziti strokovno in prosvetno, da bi jih pripravili za naloge, ki jih čakajo v socialnem razvoju. Delavska mladina naj bi namreč bila nosilec bodočega gibanja, ki bo igralo odločilno vlogo v gospodarskem in političnem razvoju države.¹⁸ V prvem letu so torej imeli konkretno še več ali manj nedefiniran program, a vseskozi trdno dolgoročno usmerjen, v gotovi veri v to, da bodo časi, ki prihajajo, drugačni. Tako je bilo prepričanje večine takratne levice ne glede na njen ideološki izvor.

Tretji, nujni organizacijski sklop krščanskosocialnega gibanja, to je ob politični in strokovni zdaj tudi izobraževalna organizacija, je po zatrjevanju njenega predsednika sredi januarja 1923, v tretjem mesecu svojega delovanja že pridno delala. Dramski odsek je pod vodstvom starih izkušenih igralcev pripravljal eno slovenskih boljših iger. Deloval je tudi že pevski odsek, ki je sicer še vedno vabil novih moči k sodelovanju. Odzivi na ustanovitev društva, ki je nedvomno pomenilo nov korak v osamosvajanju katoliškega delavstva, so že prihajali iz Štajerske in Sarajeva, pogrešal jih je iz Zagreba. Kordin je optimistično pozival močnejše delavske skupine JSZ na Jesenicah, v Tržiču, Medvodah-Goričanah in Devici Mariji v Polju naj bi do poletja že ustanovili lastne podružnice Krekove mladine (KM).¹⁹

Dramski odsek je res že februarja napovedoval igranje Miklove Zale,²⁰ junija so zabavali z burko Babilon²¹ itd. Izven Ljubljane pa so bile, poleg prosvetnih društev SKSZ, že prej tudi kulturno in prosvetno precej aktivne strokovne skupine JSZ. V Celju na primer so imeli »Socialno izobraževalne večere JSZ«, kjer so ob sredah predavali dr. Ogrizek o državnem gospodarstvu, prof. Dornik o temeljnih pojmih socializma²²... skupini rudarjev JSZ v Zagorju so predavali Janko Kralj, Andrej Gosar, France Terseglav, France Žužek,²³ v Trbovljah Žužek, pater Angelik Tominc...²⁴ Prav tako so bili predstavniki strokovnih organizacij iz Trebnja, Kočevja, Preske... prisotni na I. občnem zboru takrat še samo ljubljanske KM 27. maja 1923. Tu so takrat delali praktično vsak večer. Ob ponedeljkih in petkih dramske vaje, v torkih so funkcionarji usklajevali delo odsekov, v sredah je načrtoval centralni odbor, vsak četrtek se je sestajalo celotno članstvo na predavanju z diskusijami. Od ustanovitve je društvo imelo npr. 21 sej, 7 sestankov in 12 diskusijskih večerov. Načrtovali so skorajšnjo ustanovitev podružnice za ljubljansko okolico, prva podružnica KM pa je bila ustanovljena 1. julija 1923 za Sneberje-Zadobrovo s skoraj 100 člani.²⁵ Oktobra je Pravica poročala že o »lepem številu podružnic in uspehov« KM, ki je založila že prvo knjigo.²⁶ Ustanavlja-

¹⁸ Fr. K., Katoliška delavska mladina na krov!, Pravica 18. I. 1923.

¹⁹ Prav tam.

²⁰ Pravica 1. II. 1923.

²¹ Pravica 7. VI. 1923.

²² Pravica 4. I. 1923.

²³ Pravica 31. I. 1924.

²⁴ Pravica 14. II. 1924.

²⁵ Pravica 31. V., 5. VII. 1923.

²⁶ J. G. Podtrojiški, Mobilizacija poštenjakov, Nova vojska?, Diskusija o Liviju, Telemah, Pravica 4. X. 1923.

nje podružnic je agitirala tudi med duhovniki z možnostjo, da se formirajo kot odseki pri katoliških izobraževalnih društvih na podeželju.²⁷ Začetek leta 1924 je prinesel ustanovitev, pozneje ene najbolj delavnih podružnic KM v Celju.²⁸

Poleg običajnih svečanosti okrog patrona krščanskosocialnega delavstva, sv. Jožefa (19. marec), ko so navadno priredili duhovne vaje pri frančiškanih²⁹ in praznovanja 1. maja se je KM leta 1924 dobro pripravila na praznovanje 30-letnice krščanskosocialnega gibanja na Slovenskem (1894–1924). Matična, ljubljanska organizacija je pripravila igro »Divji lovec« in socialno politični tečaj, 1. junija je ob 30-letnici izšla svečana številka Pravice s tematskimi prispevki, ob gledališki predstavi so v Ljudskem domu govorili Jože Gostinčar, France Žužek idr.³⁰

Na tretjem občnem zboru KM, 12. oktobra 1924 so, kot kaže že povsem uveljavljeno organizacijo med slovenskimi katoliki, pozdravljali predstavniki obeh Prosvetnih zvez, Akademске zveze društev Dobrodelnost in Sveta vojska, obljubljali so jim pomoč katoliškega starešinstva ipd. A to prvo obdobje KM kljub temu stvarneje označujejo nekateri zapisi kot je npr. ob občnem zboru ljubljanske KM. »Pot KM v treh letih (misli verjetno na tri koledarska poslovna leta, absolutno pa ni od ustanovitve preteklo niti dve, op. E. D.) je bila neizrecno trnjeva. Oralna je ledino in nosila poleg prosvetnega še vse organizacijsko delo. Pri vsem tem pa ni žela nikakršne hvaležnosti, pač pa so se oglasili zoper njo neprijatelji. To pa je strnilo njene vrste ne samo v krepak odpor, marveč prevzeta idealizma in borbenega dela je prešla v ofenzivo in se razmahnila med delavskim ljudstvom.«³¹ Na občnem zboru cele KM pa so zavračali pomisleke in napade Narteja Velikonje, da bo treba razčistiti razmerje med KM in Ljudskim odrom. »Menimo, da je vse, kar naj bi tvorilo neko »navzkrižje« silno malenkostno in skoraj omembe nevredno. KM noče niti najmanj postati konkurentinja smotrom Ljudskega odra ali Prosvetne zveze. Ona ima svoj poseben smoter, in tako široko posebno delovno polje, da program drugih naših izobraževalnih organizacij izpopolnjuje. In da se vrzel čim prej zamaši, potrebuje KM vsestranske pomoči od vseh naših činiteljev, javnih delavcev. »Krekovci« so danes res največ na odru. Pa ne mislijo ostati na njem.«³² Nekoliko konkretnije je program organizacije razložil referat Ivana Vodnika. Kot najnujnejšo zahtevo in temelj svojega dela je postavil krščanstvo. Vodstvo organizacije naj bo sestavljeno iz delavski mladini naklonjenega izobraženstva in predstavnikov delavstva. Določen program naj imajo vse podorganizacije v deželi, kar bi s koordinacijo centrale omogočalo organizacijsko enotnost. Ustanavljajo naj se knjižnice in čitalnice za delavce, Pravica naj ima o delavski izobrazbi stalno rubriko. Omogoči naj se izdajanje delavske izobraževalne knjižice, ki bi posredovala krščanskosocialno ideologijo, najpomembnejša pa je bila pobuda za delavsko strokovno šolstvo. Osnovali naj bi 10 mesečno delavsko visoko šolo, katere absolventom bi omo-

²⁷ Pravica 1. XI. 1923.

²⁸ A RS, Društvena pravila 3954, Pravica 6. XI. 1924.

²⁹ Pravica 3. IV. 1924.

³⁰ Pravica 5. VI. 1924.

³¹ Pravica 17. VII. 1924.

³² Pravica 9. X. 1924.

gočili tudi maturirati in obiskovati univerzo. KM naj bo v najožjem stiku z vsemi obstoječimi katoliškimi prosvetnimi organizacijami v Sloveniji.³³ Svoje trdno katoliško stališče so v tem času poudarjali s svojimi prizadevanji za priznanje Boga in Cerkve, svoja društva so od drugih razlikovali po tem, da so katoliška in stanovska, pri čemer so izraz stanovska rabili zavestno proti izrazu razredna. Priznavali so smernice Leona XIII. v Rerum novarum.³⁴

Nova razvojna stopnja krščanskosocialnega dela na kulturno-prosvetnem področju nastopi z letom 1925. Krekova mladina se je s tem letom začela glede na dotakratno obdobje mnogo hitreje širiti navzven, prav tako pa lahko zasledimo bistvene premike h kvaliteti in organiziranosti izobraževalnega dela navznoter.

Prejšnjim dveh podružnicam v Sneberjah-Zadobrovi in Celju, ki sta začeli delovati takorekoč že leta 1923 se je v tem letu pridružilo kar 5 novih. Že v prvih dveh mesecih v Zalogu-Spodnjem Kašlju,³⁵ Štorah³⁶ in Ljutomeru,³⁷ aprila v sv. Miklavžu pri Ormožu,³⁸ septembra pa v Kočevju.³⁹ Podoben trend ustanavljanja novih podružnic se je v glavnem po industrijskih in viničarskih krajih nadaljeval tudi naslednja leta.

Pomemben mejnik v celotnem gibanju je bil I. kongres krščanskih socialistov 7. junija 1925 kjer je vse krščansko socialistične organizacije, od JSZ, Delavske zveze, Krekove mladine do vseh strokovnih organizacij posebej, zastopalo od 650 do 700 delegatov. V ljubljanskem Unionu je zborovanje pozdravil tudi prvak SLS Anton Korosec. Obdelali so probleme vseh organizacij in dejavnosti krščansko socialističnega gibanja, Delavske zveze, kot njihove politične predstavnice v SLS, Jugoslovanske strokovne zveze, o odnosu katoliškega dijaštva do delavstva, o vprašanju kmečkega proletariata, o tisku, Krekovi mladini in delavskem združništvu, ter o njih sprejeli resolucije. Glede Krekove mladine so se strinjali, da jim je bila lastna kulturno socialna organizacija potrebna. »Krščansko socialistično delavstvo se zaveda, da bo moglo tekmovati z drugimi stanovi le, ako bo primerno izobraženo... KM naj zbere v svojo sredo vse krščansko misleče delavstvo in izobraženstvo, da ga seznanji s programom krščanskega socializma in mu nudi priliko poučiti se o različnih perečih socialnih vprašanjih ter si vzgojiti sposobne voditelje. V ta namen naj se osnuje posebna Krekova šola.«⁴⁰

Zgodilo se je. Posebej za to izvoljen odbor je otvoritev »Krekove socialne šole« pripravil že za 1. oktobra. Prvi tečaj je potem od 1. oktobra do 20. decembra 1925 obdelal tri sklope vprašanj. V prvem od pedagogike, krščanskosocialističnega koncepta družbene ureditve, preko njihovega zgodovinskega pregleda do kapitalizma in problema delavstva v svetu. Drugi sklop vprašanj se je nanašal bolj na nacionalno kulturo

³³ Ivan Vodnik, Cilji in pota Krekove mladine. Kakšna naj bo delavska organizacija?, Pravica 16. X. 1924.

³⁴ Pravica 23. X. 1924.

³⁵ Pravica 8. I. 1925.

³⁶ Pravica 22. I. 1925.

³⁷ Pravica 26. II. 1925.

³⁸ Pravica 14. V. 1925.

³⁹ Pravica 1. X. 1925.

⁴⁰ I. kongres krščanskih socialistov, Pravica 11. VI. 1925.

in praktične probleme kulturno politične aktivnosti (poslovanje, pisanje člankov...). Tretji del tečaja pa je stvari ilustriral s poučnimi ekskurzijami, ogledi obratov, socialno važnih ustanov ipd.⁴¹

Za prvi tečaj so sprejeli predvsem delavce iz Ljubljane z okolico, ki so pokazali interes in sposobnosti za delo v krščansko socialističnih organizacijah. Obvezen brezplačen pouk je trajal vsak večer od 19 do 21 ure od ponedeljka do petka. Drugi tečaj se je začel konec februarja 1926.⁴² Čeprav je že občni zbor KM oktobra 1924 sprejel odločitev, da morajo biti vsi člani organizacije naročeni tudi na »Pravico« je kongresna resolucija v tisku to še posebej poudarjala in to obvezo razširila na vse krščanskosocialistične organizacije. »Pravico« so z ustanavljanjem propagandnih odborov imeli namen širiti tudi med neorganizirano delavstvo. Vsi odbori krščanskosocialističnih organizacij bi morali biti naročeni tudi na »Socialno misel, mesečnik za politiko, kulturo ter socialno in gospodarsko življenje«, ki je izhajal od leta 1922. Z vsemi brošurami, ki jih je gibanje izdalo naj bodo še posebej založene knjižnice prosvetnih društev, to je Krekove mladine.⁴³

Kongresu je sledil IV. Delavski mladinski zbor, ki so ga pripravili skupaj s centralnim občnim zborom KM 2. avgusta v Celju. Ta je dal vtis, da si je KM po I. kongresu krščanskih socialistov končno izoblikovala svoj temelj in program. Dal naj bi ji mirno samozavest brez katere ne more biti primernege poleta v delovanje. S tem naj bi se začelo široko načelno in podrobno delovanje.⁴⁴

KM je v letu 1925 organizirala tudi Delavski dan v Mariboru. 7. septembra so delavci poslušali 3 predavanja in se nekoliko sprostili na pozdravnem večeru, naslednji dan pa so sledila še tri predavanja dopoldne in tri popoldne. Predavali so Anton Korošec, Andrej Gosar, Jože Jeraj idr.⁴⁵

Poleg običajnih praznovanj na sv. Jožefa in 1. maj so s svečano akademijo in jutranjo mašo proslavili 60-letnico rojstva dr. Janeza Evangelista Kreka v Ljubljani 22. novembra, teden kasneje pa po vseh podružnicah. Ob tej priliki je bila vglasbena Krekova »Naša pesem«, ki so si jo vzeli za himno.⁴⁶

Podobni aktivnosti lahko sledimo tudi v naslednjih dveh letih 1926 in 1927. Stalna rubrika v Pravici o KM je januarja 1926 ugotavljala, da so s Krekovo socialno šolo tozadevno resolucijo I. krščansko socialističnega kongresa že udeleževali, medtem ko sta resoluciji s III. mladinskega zbora KM (12. oktobra 1924) o ustanavljanju knjižnic in čitalnic v vsaki podružnici in centralne delavske knjižnice KM v Ljubljani ostajali še vedno na papirju. Z namenom formiranja centralne knjižnice KM, ki bo z izposojanjem knjig in brošur podružnicam za prirejanje delavskih tečajev, je centrala pričela zbirati potreben material. Knjižnica naj bi pričela poslovati še istega meseca.⁴⁷

⁴¹ K., Krekova socialna šola, Pravica 30. VII. 1925.

⁴² Pravica 30. VII. 1925.

⁴³ I. kongres krščanskih socialistov. Pravica 11. VI. 1925.

⁴⁴ Pravica 6. VIII. 1925.

⁴⁵ Pravica 27. VIII., 3. IX. 1925.

⁴⁶ Pravica 29. X., 5. XI, 12. XI. 1925.

⁴⁷ Pravica 16. I. 1926.

I. kongres krščanskosocialistične mladine 12. in 13. junija 1926 je bil v Celju. Srečko Peterlin je v uvodnem referatu ob pogledu na petletno delo⁴⁸ KM pripomnil, da njenega pomena še danes nekateri ne razumejo. Ta čas naj bi Krekova mladina štele že 10 podružnic in 600 članov. Posamezni govorniki so obdelali različne probleme, od gmotnega položaja delavstva, preko kulturnega in izobraževalnega, do vajeniškega vprašanja. Marijanca Rozman je poudarila, da je skrajni čas, da se začno ustanavljati tudi ženski odseki KM.⁴⁹ Temu so res sledili ženski odseki po podružnicah KM, najprej v Zalogu (20 članic)⁵⁰, septembra v Medvodah (30 članic)⁵¹...

Konec leta 1926 so se začela socialna predavanja ali Krekova socialna šola tudi po podružnicah. Različni predavatelji so izmenično po podružnicah predavali 6 tem: 1. Beda in brezpravnost delavstva, 2. Kdo je temu kriv? (liberalni kapitalizem), 3. Delavska samopomoč (Delavska zbornica, konzumi...), 4. Delavske organizacije (najpomembnejše strokovne, potem politične in nazadnje kulturne), 5. Delavstvo in katolicizem, 6. Delavski tisk. Prvi teden v decembru so imeli predavanja v Preski, Celju, Zalogu, na Viču in na Jesenicah.⁵² Na Jesenicah je na primer dr. Puntar, sicer predsednik ljubljanske Prosvetne zveze, predaval tridesetim poslušalcem.⁵³ V januarju so se predavanja nadaljevala poleg omenjenih krajev tudi v Trbovljah.⁵⁴ Prenehala so se februarja,⁵⁵ 19. in 20. marca pa je KM kot njihov zaključek organizirala tehnično organizacijski tečaj za odbornike podružnic, ki naj bi postal tradicionalen.⁵⁶ Podobno se je prosvetno delo nadaljevalo tudi naslednjo sezono.⁵⁷

Pravica je 28. aprila 1927 izšla z novo prilogo čez cel list. »Socialna kultura«, ki so jo napovedovali že februarja, naj bi postala redna izobraževalna priloga Krekove mladine, prinašala pa je pet daljših prispevkov na široko polje krščanskega socializma in KM od Aleša Ušeničnika do Antona Marinčka.

V dveh letih je bilo postopno ustanovljenih 9 novih podružnic, samo v Ljubljani poleg matičnega društva še podružnice Ljubljanski grad, Moste in Vič.⁵⁸ V Sv. Miklavžu pri Ormožu so 18. junija 1927 ustanovili Viničarsko okrožje KM, ki je posebej povezovalo podružnice iz Sv. Miklavža, Ljutomera in Zavrča v Halozah.⁵⁹ Zlasti pomembne so bile osvojitve postojank v Trbovljah (3. VI. 1926), na Jesenicah (10. X. 1926) in

⁴⁸ Nekoliko zmede okrog tega, kdaj je Krekova mladina bila ustanovljena oziroma kdaj je začela delovati nam delno pojasnjuje zapis h Krekovi mladini Matica Koprivca, ki ga najdemo v zapuščini Srečka Žumra v Arhivu INZ, fond Krščanski socialisti. Ta navaja datum ustanovitve pravilno 29. X. 1922, a pripominja, da je bila v Ljubljani Krekova mladina kot samostojno društvo že leta 1921. Kot kaže ni bilo formalno objavljeno pri pristojni upravi.

⁴⁹ Pravica 17. VI. 1926.

⁵⁰ Pravica 26. VIII. 1926.

⁵¹ Pravica 23. IX. 1926.

⁵² Pravica 2. XII. 1926.

⁵³ Pravica 9. XII. 1926.

⁵⁴ Pravica 13. I. 1927.

⁵⁵ Pravica 10. II. 1927.

⁵⁶ Pravica 10. III., 24. III. 1927.

⁵⁷ Pravica 10. XI., 24. XI., 1. XII., 8. XII. 1927.

⁵⁸ Pravica 23. VI. 1927.

⁵⁹ Pravica 2. VI. 1927.

v Mariboru (13. XI. 1927).⁶⁰ Tako je bilo na občnem zboru Krekove mladine 28. avgusta 1927 v Celju zastopanih 15 od skupno 17-tih podružnic.⁶¹

Pri centrali KM v Ljubljani so decembra 1927, nekako v isti čas kot pri socialno demokratski Svobodi, ustanovili »Delavski oder«, ki naj bi skrbel, »da pridemo do delavske drame«.⁶² Dramski odseki podružnic KM so tako dobili svojo posebno centralo za katero bi se dalo sklepati, da je imela namen predvsem skrbeti za pravilen repertoar amaterskih odrov. Dotlej so dramske tekste dobivali v glavnem pri Prosvetni zvezi, ki je bila s tem tudi najboljše založena, zato je tudi uprizoritvam manjkal tisti socialni poudarek, ki si ga je KM verjetno želela.

Kot ugotavlja dr. Janko Prunk se krščanskim socialistom do tega časa ni posrečilo dobiti pomembnejše vloge oz. vpliva na politiko SLS v okviru katere so kljub napetostim in nezadovoljstvu še vedno delovali, pa čeprav so se v tem času uveljavili kot pomemben politični faktor med slovenskim delavstvom. Temu je slej ko prej botrovala tudi tesna navezanost nekaterih njihovih starih ideologov na vodstvo SLS v tem času. Dr. Gosar je bil takrat socialni minister v Beogradu.⁶³

Novo, drugačno poglavje v razvoju krščanskega socializma na Slovenskem, zlasti pa Krekove mladine, ki se je začelo leta 1928, se, kot nobena prelomnica, ni uveljavilo čez noč, pač pa ga je čas rojeval nekoliko daljše obdobje.

Predvsem bi tu ne mogli zaobiti katoliške študentske in dijaške mladine, katere del se je v tem času s svojimi delavskimi sovrstniki tesneje povezal. Močan ideološki dejavnik v teh krogih je bilo od srede dvajsetih let t. i. križarstvo⁶⁴ (po revijah Križ na gori 1924–1927 in Križ 1928–1930) z močnimi vplivi krščanskega personalizma. Botrovale so mu razmere v takratni slovenski družbi. Križarji so se nagibali k izvorni krščanski etiki in s tem zavračali sprofanizirano religijo in profinarsko politiko slovenske katoliške stranke in cerkvene hierarhije. Iz teh krogov je KM že leta 1927 okrepila svojo prosvetno dejavnost na teoretično ideološkem področju. Julija 1927 je pod okriljem JSZ in KM krog mariborskih bogoslovcev v Veliki nedelji organiziral mladinsko posvetovanje o socialnem vprašanju. Zaradi ostrih kritik slovenske katoliške buržoazije in SLS je katoliško časopisje o tem posvetovanju molčalo, socialistična Delavska politika pa ga je imenovala kar »revolucijo v klerikalnih vrstah«.⁶⁵

Istega meseca sta se v Pravici pojavila članka Nika Kureta O novi mladini in Vilka Pitaka Nekaj o delu v Krekovi mladini. Križar Kuret je najprej izpostavil dva temeljno različna boja za boljše življenje. Svojega, ki hoče s klicem po globoki verski obnovi, z božjim kraljestvom v dušah presnovati družbo, in brezverskega komunističnega, ki pripravlja tostransko kraljestvo srečnega človeka. Preko utemeljitve, da vera ni pri-

⁶⁰ Pravica 10. VI. 1926, 7. X. 1926, 17. XI. 1927.

⁶¹ Pravica 1. IX. 1927.

⁶² Pravica 29. XII. 1927.

⁶³ Prunk, str. 86.

⁶⁴ O križarstvu na Slovenskem je že bilo nekaj napisanega. Glej: Metod Mikuž, Pregled zgodovine NOB v Sloveniji I. Ljubljana 1960, str. 122–138; Marko Dvořak, Poizkus orisa križarskega gibanja, Nova pot XXI., 1969, št. 4–6, str. 146–191, št. 7–9, str. 242–278, št. 10–12, str. 395–402; Slavko Kremenšek, Slovensko študentovsko gibanje 1919–1941, Ljubljana 1972, str. 106–117, 157–165.

⁶⁵ Prunk, str. 80–86; Delavska politika 10. VIII. 1927; Kremenšek, str. 111.

vatna stvar, da je za življenje in da »se odraža v vsem javnem in zasebnem udejevanju posameznika!« je prišel do sklepa, da bo »zavel nov duh med krščansko socialističnim delavstvom in takrat bodo študentje in delavci združeni še bolj strnili svoje vrste. Vsi skupaj bodo borci za kraljestvo božje na zemlji!«⁶⁶

V Ljubljanski podružnici KM je novembra predaval Edi Kocbek,⁶⁷ na Mladinski dan Krekove mladine 4. decembra 1927 v Ljubljani pa so Anton Marinček, Edi Kocbek in Jože Langus govorili o odnosih do sveta, Boga in človeka.⁶⁸ Na seminar so v dobri veri povabili tudi škofa Jegliča, ki si je v dnevnik zabeležil dokaj zmedene vtise.⁶⁹ Tudi Socialna šola Krekove mladine, ki se je decembra 1927 in januarja 1928 nadaljevala, je v programu desetih predavanj vključevala Kocbeka, Toneta Krošla in Vilka Pitaka...⁷⁰

Pomembnost teh novosti v Krekovi mladini je izmed starejših krščanskosocialističnih voditeljev razumel France Terseglav, ki je 15. decembra 1927 v Pravici zapisal: »Z vstopom mladih inteligentnih moči v vrste JSZ je krščanski socializem na Slovenskem stopil v novo fazo svojega razvoja.« V smislu približevanja z marksizmom glede socialnih vprašanj, ki ga je utemeljil že Janko Prunk,⁷¹ zato se tu ne bomo spuščali globlje v te probleme, je Terseglav našel nekaj podobnega tudi na drugi strani. Povzel je najnovejši govor avstrijskega socialno demokratskega poslanca Leuthnerja, katerega ideje, da je zadnji čas v Pravici, posebej pa na shodih v Celju in Mariboru, skoraj dobesedno enako izrazil tudi sam. »Leuthner je torej dejal, da je marksizem popolnoma združljiv z vero in sicer z vsako, da je bila zgolj z nekakega racionalističnega stališča vodená borba proti katoliški cerkvi kot nekemu golemu sistemu dogem pogrešena, da so njene verske in etične dobrine za zgradbo boljše bodoče družbe potrebne in da so brezverski nazorí starejših marksistov zastareli.«⁷²

V začetku januarja 1928 je začela Krekova mladina izdajati lastno glasilo, revijo Ogenj,⁷³ ki se je zelo radikalno zavzemala za socializem in razredni boj, obsojala SLS kot kapitalistično in njeno politiko sodelovanja v vladi kot izdajo slovenskih narodnih interesov.⁷⁴ Svoje široko, a trdno načelo so izdajatelji najlepše strnili v geslo na prvi strani prve številke »Naš socialistični pokret mora biti religiozen, kulturn in političen. Če bo ene plati manjkalo, bo naš pokret smrti zapisan kompromis.« Ogenj je izhajal v 2000 izvodih in si je menda po polletnem izdajanju pridobil bralcev v vseh stanovih, poleg delavskega zlasti med učiteljstvom. Brali so ga tudi zamejci.⁷⁵

Nova, mlada generacija »krekovcev«, ki so ji pripadali v Ljubljani Jože Slak, Danilo Puc, Jože Langus, Edi Štok, Ernest Vilfan in še nekateri, v Celju Metod Hočevar in

⁶⁶ Pravica 7. VII. 1927.

⁶⁷ Pravica 10. XI. 1927.

⁶⁸ Pravica 1. XII. 1927.

⁶⁹ Prunk, str. 85.

⁷⁰ Pravica 1. XII. 1927, 12. I. 1928.

⁷¹ Prunk, predvsem str. 87-134.

⁷² France Terseglav, K govoru poslanca Leuthnerja, Pravica 12. I. 1928.

⁷³ Ogenj krščanske socialistične mladine, mesečnik, 1928-1931.

⁷⁴ Prunk, str. 89.

⁷⁵ Delavska pravica 26. VII. 1928.

Ciril Debeljak, v Mariboru pa Pavla Zupančič in Frida Klethofer, je v začetku leta 1928 izvedla reorganizacijo Krekove mladine. Podružnice so se sčasoma preimenovala v Krekove družine (KD), v Ljubljani pa jih je povezovala Centrala Krekovih družin,⁷⁶ ki se je zdaj skupaj z JSZ preselila s Starega trga v nove prostore Delavske zbornice na Miklošičevi.⁷⁷

Kot se spominja pater France Ačko, ki pa se je KM in JSZ pridružil šele leta 1930, je mlajša generacija pri Krekovi mladini ustanovila pododsek »Borcev« že leta 1927.⁷⁸ Prvo omembo pa zasledimo v Pravici šele 8. marca 1928, ki je za sv. Jožefa napovedala Akademijo KM, kjer naj bi poleg duhovne igre »Anime« peli tudi pesem »Krekovcev« in »Borcev«. Istega dne, kot je izšla omenjena Pravica so na občnem zboru ljubljanske krekove družine poročali, da so poleg obstoječih odsekov dramskega, pevskega in ženskega ustanovili tudi »Borce«, ki že delujejo.⁷⁹ Majska številka Ognja je prinesla njihovo himno, Zakon Borcev, Obljubo in nekoliko poetičen sestavek Kaj hočemo Borci. »Hočemo zdravega, krepkega in vztrajnega telesa in duha, močne volje..., skromnosti..., vernosti..., ljubezen do proletarskega razreda, ki nas bo narejala za njegovo bojno in delovno armado«. Borci naj bi bila organizacija naraščaja Krekovih družin do 18. leta starosti in naj bi se spomladi in poleti formirali po vseh KD.⁸⁰ Kot odseke družin sta jih od začetka organizirala Jože Slak, ki je postajal duša vse dejavnosti KM in Edi Štok. Zgledovali so se po gozdovnikih, ki so za razliko od skavtov gojili poleg praktičnih spretnosti tudi duhovne vrline in delovali nekoliko bolj svobodno.⁸¹

Poleg intenzivne prosvetne dejavnosti, ki se je več ali manj redno odvijala po podružnicah v ustaljenih smereh, opaziti je le nov tečaj nemščine, in začetkov usmerjene dramske dejavnosti z Delavskim odrom,⁸² so v tem času postali množičnejša in vidnejša dejavnost KM veliki tabori, ki jih je prirejela na prostem, po navadi na priljubljenih delavskih nedeljskih izletiščih. Prvega zasledimo že junija 1927 kot delavsko-mladinski tabor na Sv. Planini nad Trbovljami. Z letom 1928 pa so postali pogostejši in ustaljeni tudi v naslednja leta. Ob 1. maju je Pravica »Krekovce« pozivala, da se udeležijo proslav skupno z ostalim delavstvom, posebej pa so ga proslavili na taboru krščansko socialističnega delavstva na Šmarni gori 6. maja.⁸³ Že naslednji teden je sledil velik delavski tabor na Homcu pri Jaršah, junija na Sv. Joštu nad Kranjem, potem pri Sv. Jedert, avgusta velik delavski mladinski tabor v Zadobrovi, septembra spet na Šmarni gori itd. Podružnice KM so obvestila in posebna navodila za taborje dobivala v internih okrožnicah.⁸⁴ Taborje je KM vedno organizirala skupaj z JSZ. Na teh zboro-

⁷⁶ A INZ, Krščanski socialisti, zapuščina Ernesta Vilfana; Prunk, str. 88.

⁷⁷ A INZ, Krščanski socialisti, zapuščina Srečka Žumra, p. France Ačko, Zgodovina JSZ, rokopis, fotokopija, str. 9.

⁷⁸ Prav tam.

⁷⁹ Pravica 15. III. 1928.

⁸⁰ Ogenj I./1928, str. 101-102.

⁸¹ A INZ, Krščanski socialisti, p. Ačko, Zgodovina JSZ; Prunk, str. 119.

⁸² Na Svečnico (2. II.) 1928 je Delavski oder Krekove mladine odigral narodno igro »Legionarji« s sodelovanjem celotnega pevskega zbora KM. Pravica 26. I. 1928.

⁸³ Pravica 26. IV. 1928.

⁸⁴ Pravica 10. V., 24. V., Delavska pravica 26. VII., 23. VIII. 1928.

vanjih so govorili najvidnejši voditelji slovenskega krščanskega socializma, razlagali njegovo bistvo in namen ter poudarjali pomen njegove samostojnosti. Program je bil kombiniran z delavsko godbo, pevskim zborom in ponavadi, kjer so za to bile možnosti, z delavsko mašo. Delo KM in JSZ je bilo neločljivo povezano. Najbolj aktivni člani KM so bili tudi v vodstvu JSZ. O tej povezanosti je pisal v začetku leta 1928 Anton Marinček: »Glavni naš cilj mora biti močna Jugoslovanska strokovna zveza. Ona mora biti za nas armada, ki naj vodi delavski boj s kapitalizmom in s sedanjo družbo... Če bo Jugoslovanska strokovna zveza močna, bo krepka tudi Krekova mladina. Kajti obe organizaciji morata eno drugo dopolnjevati. Krekova mladina zajema in izoblikava delavsko mladino, napeljava njeno borbenost na pravo in koristno smer, to mladino tako rekoč oboroži, potem pa odpre vrata na stežaj, da se pridružijo ti mladi starejšim že utrjenim kadrom.«⁸⁵

4. julija 1928 je ljubljansko obrtno sodišče registriralo novo krščansko socialistično knjižno zadrugo »Delavska založba«. Delavska pravica, kot se je Pravica s 1. junijem 1928, po sporu in prelomu radikalnega Marinčka z ministrom Gosarjem, preimenovala, je ta »zgodovinski dogodek in mejnik nove dobe« označila za »samostojitev in samorastlost krščanskosocialistične družbe«. »Ne ustvarjamo zgolj kake struje socializma ali kako krilo politične stranke, tudi nočemo biti zgolj teoretiki bodisi socializma oz. solidarizma (vse to nas je pustilo do sedaj na cedilu), marveč naše vestno spoznanje nas vodi preko sedanje kapitalistične miselnosti, pa naj bo liberalna ali krščanska, do nove idejne zgradbe socialistične miselnosti, katere nositelj bo naš mali človek. V njem je še pristna krščanska družabna zavest, ki se je ohranila v boju, trpljenju in pomanjkanju.« Prva izdaja te nove založbe je bil konec avgusta Delavski koledarček, sledila naj bi mu brošura Kdo je krščanski socialist, prva slovenska izdaja Rerum novarum idr.⁸⁶ Delavska založba je pozneje, septembra 1929, po zgledu socialnodemokratske Cankarjeve in starejših založb, ustanovila Krekovo knjižnico, ki je članom za dragih 48 Din letno obljubljala tri knjige.⁸⁷ (Cankarjeva družba je npr. istega leta svojim članom dobavila 4 knjige za borih 20 Dinarjev.) Delavska založba je konec 1929 izdala pomembno brošuro »Poslanstvo in pota Krekove mladine«, naslednje leto so izšle Martina Andersena »Proletarske novele«, v kompletu Krekove knjižnice so poleg vsakoletnega Delavskega koledarčka ponujali Franza Herwiga »Sveti Boštjan iz predmestja«, »Pride ura« ter »Žena za zaprtimi vrati«, leta 1931 pa izbor poljskih socialnih novel »Človečanstvo« in »Zgodbo o blaznem Gunarju« Selme Lagerlöf.⁸⁸ Torej izrazito socialno usmerjena književnost.

Ves prodor mlajših, radikalnejših ljudi v KM in njena celotna dejavnost konec leta 1927 in v prvi polovici 1928 je na občnem zboru 22. julija 1928 izzvala pravo navdušenje. Delavska pravica je poročilo z zbora nasloвила z »Veličasten zbor 142 zastopnikov Krekovih družin«. »Sedeli smo pomešani: delavec, uradnik, učitelj, duhovnik, fant

⁸⁵ Prunk, str. 89; Pravica 19. I. 1928 uvodnik V strokovno organizacijo.

⁸⁶ Delavska pravica 19. VII. 1928.

⁸⁷ Delavska pravica 5. IX. 1929.

⁸⁸ Delavska pravica 5. XII. 1929, 3. IV., 7. VIII. 1930, 13. VIII., 26. XI. 1931.

in dekle, vse v družinskem duhu z enako mislijo in enako željo; naš dan je napočil.«⁸⁹ Ogenj pa samozavešno: »Usoda je hotela, da se je pastorek katoliških organizacij, Krekova mladina, razvil v idejno najmočnejšo slovensko organizacijo. Preteklo leto so se posamezne edinice tega idejnega središča po hudih notranjih bojih pretvorile v proletarsko elito katoliških fantov in deklet. Ta izraziti borben in sodoben organizacijski princip je celotno organizacijo izoblikoval tako močno, da je stal njen letošnji občni zbor v znamenju viharne zmagovitosti in idejne enotnosti... V referatih in predlogih o krščanski mladinsko-kulturni delavski internacionali, o vrhovnem slovenskem krščansko socialističnem svetu in o nujni gospodarsko politični izobrazbi članstva se je občni zbor javno postavil v krog svetovnega proletariata in prevzel nase križ bodočnosti. Ta kratka in jasna opredeljenost občnega zbora je tista jasna ločitev slovenskih in katoliških duhov. To je tista težka, a dosledna obsodba slovenskih in katoliških organizacij, ki so brez sodobnega smisla, brez jedra in zato brez upravičenosti... Kdor je moralno dolžan, pa ne da podpore, tisti služi hote ali nehote kapitalizmu in njegova organizacija je kapitalistična. Krekova mladina je proletarska in zato je nevarna. Komur je nevarna je kapitalist... Nismo neumni da bi razbijali organizacije, ki bodo same razpadle. Pač pa s tem občnim zborom napovedujemo oster in neizprosni idejni boj na vse strani, da bodo ljudje slovenski radostno pomnili trenutek, ko so se viničar, učitelj, rudar, dekla, študent, delavec zvezali v nujni in spontano bojeviti zaobljubi!⁹⁰ Prevlada novega duha v KM torej ni prišla brez notranjih bojev. Krščanski socialisti so z občnim zborom Krekove mladine 1928 končno vzpostavili glavno fronto znotraj slovenskega katolištva, največ proti togemu vodstvu SLS in si po zgledu ostalih delavskih strank vzeli zgodovino v zakup, pa čeprav so do tega prepričanja prišli samostojno.

France Terseglav je istega dne utemeljeval posebnost položaja delavskega razreda v sodobni družbi: »svet zase, ki ima svoje pojme in nazore, čuti in doživlja po svoje in ima čisto svoje potrebe in zahteve. Krivice, ki se gode takozvanemu nižjemu sloju od strani kapitalizma, so same po sebi že zgolj po svoji moralni plati take, da morajo človeka izkvariti, vzrediti sužnje po telesu in duši, od sovraštva, zavisti ter maščevalnosti zagrenjena bitja.« **Zato postaja vzgoja delavske mladine najvažnejše vprašanje dušnega skrbstva modernega časa.** »Treba je misliti na to, da ne bo prepozno.«⁹¹

Z reorganizacijo v Krekove družine, z Borci in novim, borbenim duhom v društvu, ki se ga je bal celo, sicer radikalni Anton Marinček⁹² se je novi generaciji posrečilo odstraniti starejše člane, ki duhu časa niso sledili in so začeli delovanje organizacije celo ovirati.⁹³ Predsednik Krekove mladine od njene ustanovitve leta 1922, France Kordin je verjetno na občnem zboru 22. julija 1928 neposredno zaradi spora s Slakom odstopil. Kot se spominja pater Ačko je bil Kordin »krotek človek, ki ni razumel mladine.«⁹⁴ V novih razmerah ob nastopu diktature je bila Krekova mladina veliko bolj ne-

⁸⁹ Delavska pravica 26. VII. 1928.

⁹⁰ Ogenj I./1928, str. 150-151.

⁹¹ F. T., Da ne bo prepozno, Delavska pravica 26. VII. 1928.

⁹² A INZ, Krščanski socialisti, zapuščina S. Žumra, p. F. Ačko, Zgodovina JSZ, str. 15.

⁹³ Prunk, str. 88.

⁹⁴ A INZ, Krščanski socialisti, zapuščina S. Žumra, p. F. Ačko, Zgodovina JSZ, str. 9.

omajna in radikalna v svojem delovanju kot JSZ. Kordin se je popolnoma opiral na vodstvo JSZ in videl v KM le njeno pomočno organizacijo, katere funkcija, vzgoja in izobraževanje, je pravzaprav drugotnega pomena. Mlajši, zlasti Jože Slak, Edi Štok, Ernest Vilfan in Danilo Puc pa so hoteli, da bi bila KM z Borci na čelu, jurišni odred krščanskega socializma. Zato bi morala biti precej neodvisna tudi od same JSZ, ki kot sindikat ni imela toliko politično-taktične svobode. Pravi krščanski socialist, Krekovec, posebej pa Borec naj bi tudi svoje osebno življenje podredil boju za uveljavljanje krščanskosocialističnih idealov.⁹⁵

Matic Koprivec in pater Ačko sta v svojih spominskih zapisih zabeležila, da je Kordin odstopil na VIII. občnem zboru KM, 2. junija 1929, oziroma, da ga je na tej funkciji neposredno nasledil Jože Langus.⁹⁶ Ob razpuščanju ljubljanske podružnice KM, ki jo je Centrala razpustila marca 1929 pa se je v komuniciranju s pristojnimi oblastmi kot predsednik Centrale Krekovih družin podpisoval Jože Slak, kot tajnik pa Danilo Puc.⁹⁷ Tudi komisar ljubljanske Policijske direkcije, ki je prisostvoval občnemu zboru 2. junija 1929 kot predsednika imenuje Slaka. Na tem zboru so glasovali o nadaljnjem vodstvu centrale. Od okrog 50 prisotnih članov je bilo 22 pooblaščenih delegatov iz podružnic, ki so glasovali: 10 za »Slakovo« listo, 6 za »Marinčkovo«, 6 pa jih je oddalo prazne glasovnice. Nekdo izmed slednjih je menda po končanih volitvah izjavil, da se bodo delegati (verjetno je mislil podružnice, op. E. D.), ki so oddali prazne glasovnice ločili od Centrale KD in odtlej vodili samostojno organizacijo. Komisar je v poročilu še dodal, da spor ni principielen ampak temelji na osebnih nesoglasjih češ, da je opozicija tedanjemu vodstvu očitala razsipnost pri upravljanju družstvene imovine. Zboru je očitno na podlagi Slakove zmage in groženj o ločitvi naslednji dan sledil članek v »Slovenskem narodu« »Razkol v taboru bivše SLS«. Naslednji Ogenj je nasprotja pojasnjeval z vprašanjem Borcev, ki naj bi jih ljubosumje znotraj KM potisnilo na lastno pot in sredstva, čeprav je bil na zadnjem občnem zboru sprejet sklep, da se osnujejo po vseh podružnicah. Najmočnejši očitki so stremeli za tem, da se Borci izločijo iz KM, ker da niso delavska organizacija, da so nepotrebni, torej luksus. V razmerju do drugih organizacij je KM stala na stališču, da lahko živi svoje lastno življenje, zato z njimi ni iskala stikov, priznavala pa je, da je drugim povzročala dosti skrbi. Zmagovita »Slakova« lista se je na zboru konstituirala v izvršni odbor Centrale KD: predsednik Jože Langus, podpredsednik Jože Slak, tajnik Edi Štok, blagajnik Mirko Lampert, namestnik tajnika Zdravko Rejc, gospodar Slavko Kranjc ter odborniki Pavla Zupančič, Regina Zelenka in Ernest Vilfan.⁹⁸

Angažiranost in doslednost je sredi leta 1928 KM pripeljala celo v manjše spore s križarji. Tone Krošl je kritiziral zgolj duhovnost križarjev ter postavil edino možnost napredka krščanskosocialističnih sil na Slovenskem, »da vsi križarji brez pridržka prevzamejo popolno socialistično orientacijo. S tem rešijo i pokret i sebe. Sicer se bodo

⁹⁵ Prunk, str. 118–119, citira tudi izjavo Danila Puca iz l. 1972, po kateri naj bi se v prid temu delu odrekli celo zakonu, da jih ne bi oviral.

⁹⁶ A INZ, Krščanski socialisti, zapuščina S. Žumra.

⁹⁷ A RS, Pokrajinska uprava Slovenije (PUS), Oddelek za notranje zadeve IV., 16–2, 4694/1929.

⁹⁸ A RS, PUS, Oddelek za notranje zadeve IV., 16–2, 9326/1929; Ogenj II./1929, str. 134–136.

⁹⁹ A INZ, Krščanski socialisti, zapuščina E. Vilfana, pismo T. Krošla E. Vilfanu iz Pariza 7. X. 1929.

vse njihove ogromne energije zaman potrošile, uničile, razpršile. – Ker ni niti krščanstva besed, niti krščanstva misli, če ni krščanstva dejanj...«⁹⁹ Pater Ačko se spominja, da leta 1930 pri KM niso več delovali Krošl, Ludvik Duh, Kocbek, Kuret in cela vrsta podobnih. »Vsak zase se je boril, namesto da bi stopili v naše vrste oz. v njih vztrajali. To je bila očitno resna napaka na naši poti.«¹⁰⁰

SLS, ki je ta čas sodelovala v beograjski vladi pa je hotela v svojem političnem taboru v Sloveniji ohraniti popoln mir, ki bi ji še naprej omogočal močan položaj v političnem življenju Slovenije. Zato so se ji zdele vsake napredne ideje med katoliki, ki so dvomile v vladujoče klerikalne avtoritete in strukture, zelo nevarne.¹⁰¹ Dr. Korošec in dr. Natlačen sta septembra 1928 izsilila skupno sejo izvršnega odbora SLS in načelstva JSZ, kjer je slednja pismeno izjavila, da še pripada Slovenski ljudski stranki, a da krščanski socialisti mislijo, da mora biti politika SLS v smislu Krekovega programa naslonjena na neodvisne in svobodne stanovske organizacije..., ki se kot enakopravne enote družijo v SLS... »Da pa si krščansko delavstvo zagotovi za dosego svojih ciljev izrazit delavski naraščaj, je nujno potrebna samostojna, samo v verskem in moralnem oziru od cerkve odvisna, delavska kulturna organizacija Krekova mladina.«¹⁰²

Ofenziva klerikalnega vodstva SLS se je oktobra 1928 nadaljevala proti križarjem. Ti se v glavnem niso ukvarjali s politično propagando, vendar so s svojo duhovno širino in svobodnostjo predstavljali nevarnost za klerikalni vpliv na katoliške študente v celoti. Uspelo jim je križarje izriniti iz odbora Akademске zveze. Izrazitejši križarski postojanki sta na univerzi ostala še Akademski Orel in Borba. Tako so se napadi usmerili v ta dva. Akademski Orel je bil odsek Jugoslovanske orlovske zveze. Križarji okrog Pina Mlakarja so v njem našli primeren okvir za telesne vaje iz notranje potrebe, ki so prehajale v ples. Zavračali in smešili so tradicionalni način samozadostne orlovske telovadbe. S tem in s podobnim pisanjem Edija Kocbeka v Ognju je bila Orlovska zveza užaljena, zato je Akademskega Orla februarja 1929 razpustila. V pogojih, ki jih je predsedstvo Orlovske zveze junija 1929 postavilo članom Akademskega Orla, pod katerimi bi bili pripravljene razpustitev preklicati, je bil tudi ta, da ne sme noben orlovski funkcionar delovati v konkurenčni organizaciji, t.j. Krekovi mladini. Člani Akademskega Orla na te pogoje niso pristali.¹⁰³ Akademski klub Borba, ki mu je vodstvo Akademске zveze med katoliškimi akademskimi društvi zaupalo socialni program¹⁰⁴ in ga je ta usmeritev januarja 1927 pripeljala celo do formalnega preimenovanja v Krščanskosocialistični klub Borba, pa je doživljal obdobje razmaha. Ob porastu članstva se je osnovala tudi študentovska Krekova družina kot samostojen odsek ljubljanske KD. Tu so študirali socialna vprašanja, Marksov Kapital in delali v prosvetnem odseku Centrale KD in Krekovi socialni šoli.¹⁰⁵

¹⁰⁰ A INZ, Krščanski socialisti, Ačkov zapis Zgodovina JSZ, str. 10.

¹⁰¹ Prunk, str. 100.

¹⁰² Prunk, str. 92–93.

¹⁰³ Prunk, str. 100–101; Kremenšek, str. 112–113; Spomenica Akademskega Orla vsem orlovskim družinam in slovenski katoliški inteligenci 12 strani, Ljubljana 1929; Franc Zabret, Moja opazovanja, 13 strani, Ljubljana 1929.

¹⁰⁴ Kremenšek, str. 106–107.

¹⁰⁵ Kremenšek, str. 113; Delavska pravica 6. VI., 25. VII., 1929; Ogenj II./1929, str. 136.

Reorganizacija KM, ki se je začela spomladi 1928 je bila zaključena šele sredi leta 1929. Nova društvena pravila Centrale Krekovih družin v Ljubljani so bila oblastem predložena v potrditev 25. junija, Oddelek javne varnosti pri notranjem ministrstvu v Beogradu jih je potrdil 10. avgusta 1929.¹⁰⁶

Novo organizacijo Krekove mladine je vodila in koordinirala Centrala Krekovih družin, ki so jo zdaj sestavljale Zveza Krekovcev, Zveza Krekovk in Vrhovni stan Borcev pozneje tudi Zveza Borcev in Stražark. Prav tako so vse tri sekcije sestavljale tudi Krekove družine po Sloveniji. Odseki (dramski, pevski, športni, gospodarski, gospodinjski, agitacijski itd.) so še vedno delovali v okviru posamezne družine skupno v vseh treh sekcijah. V Zvezo Krekovk so se organizirali prejšnji ženski odseki po podružnicah, medtem ko je ostalo moško članstvo zdaj povezovala Zveza Krekovcev. Krekovke so se prvič zbrale 30. junija 1929 in od takrat delovale samostojno. Vodstvo njihove zveze je prevzela Pavla Zupančič v Mariboru. 1. septembra 1929 so imele tabor v Devici Mariji v Puščavi. Obe zvezi sta imeli nalogo snovati sekcije po družinah, v njih pa razne odseke, izobraževalne tečaje, izdajati navodila za delo po sekcijah, sestanke, predavanja, akademije, razgovore, razne nastope ipd.¹⁰⁷

Tretja sekcija, Borci, je delovala drugače. Ti so z združevanjem telesne in duševne vzgoje skušali »vzpostaviti trdne, za boj, delo in žrtve sposobne in pripravljene oddelke proletarske mladine v krščansko socialističnem duhu«. Borci po družinah so bili organizacijsko vezani neposredno na Vrhovni stan pri Centrali, plačevali so svojo članarino ločeno od ostalih dveh zvez, z doseženim 18 letom starosti pa so člani lahko ostali pri Borcih s tem, da so postali hkrati tudi enakopravni člani sekcije Krekovcev oz. Krekovk. Združevali so se v krdela (okrog 8 Borcev), ki so jih vodili oti. Veliki ot kot vrhovni poveljnik je bil Jože Slak, ki je bil tudi pobudnik in ideolog organizacije. Po starosti so se ločili v 4 stopnje: od 6 do 14 leta, od 14 do 18 leta, od 18 do 26 leta in od 26 leta starosti naprej.¹⁰⁸ Ob prehodu iz ene v drugo stopnjo je vsak delal izpit iz praktičnih spretnosti (vozlanje vrvi, postavljanje šotora, orientacija, plavanje, šivanje, kuhanje, plezanje...) in ideologije krščanskega socializma. Sledila je svečana zaobljuba ob tabornem ognju. Ločili pa so se tudi strokovno:

»Pionirji« so bili celica za odrasle, katere vodnik je bil Slak.

»Minerji« celica za dijake z Jožo Lovrenčičem na čelu.

»Tvorci«, dijaška celica s Pepetom Mirtičem.

»Kovači« so bili celica obrtniške mladine. Kleparski mojster Jože Butinar jih je vadal v metanju bomb, bojih na barikadah ipd.

»Mladci« so bili najmlajši pod vodstvom patra Franceta Ačka.

»Stražarke« je bila celica za dekleta.

»Lastovke« pa za najmlajše punčke.¹⁰⁹

Organizacija se je menda iz Ljubljane sčasoma raztegnila v njeno okolico, v Sostro, Devico Marijo v Polju, Sneberje, Vič, Št. Vid in na Vrhniko pa v Duplico, Celje, Mari-

¹⁰⁶ A RS, Društvena pravila 3953.

¹⁰⁷ Poslanstvo in pota Krekove mladine, Ljubljana 1929; Delavska pravica 29. VIII. 1929.

¹⁰⁸ Poslanstvo in pota Krekove mladine.

¹⁰⁹ A INZ, Krščanski socialisti, spominski zapis p. F. Ačka, str. 11-12.

bor, Jesenice, Trbovlje, Zagorje, Lesce in celo Slovenj Gradec.¹¹⁰ Prvo taborenje v naravi so imeli od 7. do 14. julija 1929 na Sori, takoj za tem od 4. do 15. avgusta je sledil tečaj otov v Peklu pri Borovnici za 15 voditeljev krdel.¹¹¹

Člani te organizacije v organizaciji so pod vodstvom Slaka študirali razne socialistične teoretike (Marx, Hochhoff...). Ustanovili so »Ekonomsko enoto« kot gospodarsko sekcijo Borcev in osnovali lastno hranilnico, ki je nekaj časa omogočala pretok denarja med člani na »borčevski denarni način«.

Leta 1929 so Krekovci prevzeli pobudo v krščanskosocialistični stanovanjski gradbeni zadrugi Delavski dom, ki je v nekaj letih zgradila okrog 100 hišic na Gerbičevi ulici, v Zalogu in za Bežigradom, v katere so se lahko vselili delavci z razmeroma nizkimi dohodki. Izdajali so več številk ciklostiranega organizacijskega glasila »Borec«, od 1930 do 1934, torej preko svoje razpustitve, pa mesečnik Mladi plamen.¹¹²

Po letu in pol dela je bilo Borcev v jeseni 1929 že preko 100 in vodstva enot so že prevzemali fantje, ki so pri Borcih dovršili svoje novinstvo.¹¹³ Največje taborjenje so Borci za otroke revnejših staršev priredili od 16. julija do 2. avgusta 1931 v Martuljku, kjer je taborilo okrog 300 ljudi.¹¹⁴

Med JSZ in KM, zlasti pa Slakovimi Borci, ki so se deklarirali kot avantgarda krščanskega socializma je po pričevanju patra Ačka vedno tlela neka napetost. Zlasti Anton Marinček ni bil s študentsko invazijo v KM preveč zadovoljen. Hotel je ohranjati bolj delavsko organizacijo. Občasne osebne napetosti pa je lepo izglajeval umirjeni predsednik JSZ Srečko Žumer.¹¹⁵

Medtem so se napadi in pritiski vodstva SLS na krščanske socialiste nadaljevali. V začetku leta 1930 je začel Slovenec z Delavsko pravico ostro polemiko, kjer niso izostale niti obojestranske žalitve. Ton polemike je katoliškim vrstam grozil že z razkolom, zato je vanjo posegel škof Jeglič in nehote pravzaprav obranil Slovenca. Sledila je odpoved I. Delavskega konsumnega društva mesečne podpore 3.000 Din Delavski pravici. Edini časopis krščanskih socialistov je takrat rešil dr. Aleš Stanovnik, ki je poravnal dolg Jugoslovanski tiskarni. Maja 1930 je propadel tudi poskus kanonika Hrastlja, da bi osnoval novo krščanskosocialno organizacijo v Mariboru. Ves ta čas se je vlekla tudi teoretično ekonomska polemika med takrat že sredinsko usmerjenim dr. Gosarjem in frančiškanom dr. Angelikom Tomincem, teoretikom JSZ.¹¹⁶

Pritisk na krščanske socialiste se je zaostрил ob papeževi okrožnici Quadragesimo anno maja 1931, ki se je spet odražala v polemiki med Slovencem in Delavsko pravico. Zaradi levičarstva in nepokornosti cerkvenim avtoritetam je novi škof Rožman konec julija 1931 sklical konferenco duhovnikov iz delavskih krajev, ki naj bi ta vprašanja obravnavala. Tu so predvsem škof, G. Zabret in dekan M. Škrbec vodstvu JSZ

¹¹⁰ Isti, str. 13.

¹¹¹ Delavska pravica 18. VII., 22. VIII. 1929.

¹¹² A INZ, Krščanski socialisti, Ačkovi spomini, str. 13, Prunk, str. 119-120.

¹¹³ Poslanstvo in pota Krekove mladine, str. 34-36.

¹¹⁴ Delavska pravica 2. IV. 1931; spominski zapis p. F. Ačka v A INZ.

¹¹⁵ A INZ, Krščanski socialisti, Ačkovi spomini, str. 15.

¹¹⁶ Prunk, str. 102-106.

očitali marksizem in napade na Cerkev ter sklenili, da ustanovijo novo organizacijo za katoliške delavce ali pa se bodo polastili vodstva JSZ in tedanje nepokorno vodstvo vrgli. Ker je konferenci, sicer nepovabljen, prisostvoval tudi pater Ačko je bila o teh namerah JSZ pravočasno obveščena. Zahrbtno rovarjenje je posredno razkrinkal Srečko Žumer v Delavski pravici avgusta 1931. Toda klerikalci se niso pustili preveč motiti. Najprej so poskušali z infiltriranjem svojih privrženecv v področni odbor JSZ v Mariboru, kar pa je ljubljansko načelstvo takoj preprečilo in novi področni odbor prisililo k odstopu zaradi kršitve statuta. Spomladi 1932 se je sicer agresivna obramba JSZ nekoliko pomirila zaradi bližajočih se volitev v Delavsko zbornico. Da bi v agitacijo vpregli tudi Slovence so priznali okrožnico Quadragesimo anno s katere družbenimi in gospodarskimi zamislimi se sicer niso strinjali. Močan poraz je vodstvo SLS doživelo s svojo kandidatno listo za novo načelstvo na občnem zboru JSZ leta 1932. Lista dr. Mihe Kreka je nasproti staremu Žumrovemu načelstvu dobila le 30% glasov, v glavnem od odpadnikov iz nameščenske skupine JSZ in strokovne zveze gospodinjskih pomočnic, ki so bile pod vplivom duhovnikov.¹¹⁷

To je pomenilo dokončen razkol med Slovensko ljudsko stranko in krščanskosocialističnim sindikatom. JSZ po tem ni več politično sodelovala s SLS, zato je slednja za volitve v Delavsko zbornico leta 1933 ustanovila svojo organizacijo združenih zasebnih in trgovskih nameščencev, a je z njo krščanskim socialistom odtegnila samo dva mandata.¹¹⁸

Na drugi strani so bila leta 1931 in 1932 očitna tudi trenja med JSZ in Krekovo mladino. Krekovci so znotraj krščanskega socializma najbolj kazali nezadovoljstvo z diktaturo in politiko SLS. Napadali so njeno Prosvetno zvezo. Umerjenost in taktičnost JSZ v političnem boju so občutili kot oviro, zato so se hoteli čimbolj osamosvojiti. Mesečno glasilo Borcev in stražark »Mladi plamen«, ki so ga prve tri letnike šapirografirali (1929–1931) potem pa tiskali (1932–1934), je izražal zelo radikalne družbenopolitične nazore. Odkrito so že obeleževali obletnice Karla Marksa in slavili njegovo delo, proti obtožbam, da praktično niso več katoliško glasilo pa so se v glavnem bolj branili z zanikanjem obtožb kot s pozitivnim dokazovanjem nasprotnega.¹¹⁹ JSZ se je proti takim težnjam branila že spomladi 1931. Zaradi pritiskov s strani SLS je poudarjala, da mora za vsako ceno ohraniti enotnost gibanja. Pater Angelik Tominec je utemeljeval pomembnost strokovne organizacije JSZ, ki ji mora zato vse ostalo krščanskosocialistično gibanje slediti. Centrala Krekovih družin mora ostati mladinska in vzgojna organizacija JSZ. Manjši nesporazumi med Krekovci in vodstvom JSZ so se nadaljevali skozi vse leto 1932. Jožeta Slaka so zaradi izjav o samostojnosti Centrale KD klicali pred častno razsodišče JSZ. Spor je pomiril Srečko Žumer.¹²⁰

Pritisk cenzure in nevarnost razpusta je KM občutila že prvo leto diktature, zato je v svojih internih okrožnicah svoje člane opozarjala na temu prilagojen prikrit način

¹¹⁷ Več o tem je napisal Prunk na str. 106–110.

¹¹⁸ Isti, str. 110–111.

¹¹⁹ Prunk, str. 122, Mladi plamen I.–VI., 1929–1934, letnik 1933 s prilogo »Mladi proletarec« za borčevski naraščaj.

¹²⁰ A INZ, fond JSZ, fasc. 1, M 5 zapiski sej načelstva, po Prunku, str. 122, opombe 136 in 138.

pisanja. Pripravili so se na morebiten razpust društva. Sestavili so tričlanski ilegalni odbor, v katerem so bili Jože Slak, Ernest Vilfan in Danilo Puc. S pomočjo ilegalnih okrožnic naj bi člane obveščal o družbenopolitičnem položaju in usmerjal njihovo delovanje. Eno takih okrožnic z naslovom Zveza so razposlali že decembra 1929. Tu so v prvem delu 6 strani obsegajoče okrožnice najprej razložili svoje radikalne politične nazore in orisali položaj v državi. S svojo zahtevo po diktaturi dela oziroma proletar-ski državi so se, če odmislimo religioznost, skoraj povsem približali komunistom. Okrožnico Zveza je slučajno dobila policija in ker je bil na njej naslov Danila Puca je ta celotno avtorstvo prevzel nase. Drugi so jo odnesli s policijsko hišno preiskavo. Prislужil si je leto dni zapore.¹²¹

Eno takih okrožnic je Jože Slak razposlal tudi konec leta 1932. Vsem borčevskim organizacijam je naročal naj ob državnih praznikih (1. december) ne izobešajo zastav. Na Vrhnikih je to navdilo dobil neki sokolski učitelj istega imena kot naslovljenec in ga prijavil na banovino. Ban Marušič je na podlagi tega 7. februarja 1933 Borce in celotno centralo Krekovi-h družin s podružnicami razpustil z utemeljitvijo, da je s svojimi društvenimi pravili določeno področje delovanja prekoračila, se udeleževala kot politično društvo ter ravnala zoper državni red.¹²²

V kvantitativnem smislu se je organizacija v zadnjih štirih letih več ali manj stabilizirala. V letih 1928 do 1930 so ustanavljali nove podružnice po Sloveniji s približno enakim zagonom kot v letih 1925 do 1927. Od avgusta 1927 do junija 1929 je njihovo število porastlo od 17 na 23, nakar je v tem preostalem letu 1929 in 1930 sledilo še okrog 10 novih. Toda gibanje se je začelo tudi že starati. Leta 1929 sta vsaj dve podružnici tudi že prenehali delovati, medtem ko lahko v zadnjih dveh letih 1931 in 1932 zaslédimo že več društvenih razpustov, kot ustanavljanja novih podružnic oz. Krekovi-h družin. Tako je bilo na zadnjem občnem zboru Centrale KD junija 1932 ugotovljenih le 498 rednih članov in 48 prijateljev v dvajsetih delavnih in dveh nedelavnih družinah, kar je ob primerjavi s podatki iz leta 1926, ko je v desetih podružnicah delovalo 600 članov, pravzaprav porazno. Na istem mestu so zabeležili tudi 50% padec članarine v zadnjem letu.¹²³ Vzroke temu padcu bi najverjetneje lahko iskali v gospodarski krizi, ki je v teh letih z vso močjo zajela tudi industrijsko delavstvo. Brezposelni namreč članarine niso plačevali, ali kolikor so jo je bila bolj simbolična, zato teh »bivših« članov ni upoštevala tudi društvena statistika. To je bil najresnejši vzrok za posebno širiteljsko akcijo »ŠIR-AK«, ki jo je Centrala KD naložila družinam od septembra do konca leta 1932. Družine so po poročilih v času te akcije močno narasle, tako, da je januarja 1933 vsaka družina poprečno združevala 56 članov. Načrt šir-aka so presegle družine v Zalogu, Hudi jami, Vrhnikih in Trbovljah, za kar jih je Centrala nagradila.¹²⁴ Računamo lahko, da so Krekove družine ob svoji razpustitvi štejele okrog 1100 članov.

¹²¹ Prunk, str. 120-122, je dobil tudi ustne podatke od Danila Puca.

¹²² Prunk, str. 122, Mladi plamen V./1933, št. 3, str. 32.

¹²³ Poročila v Pravici in Delavski pravici, še posebej poročila z občnih zborov tako centrale kot posameznih družin, ter registracije ustanovitev, sprememb pravil in razpustov društev v društvenem katastru oddelka za notranje zadeve pokrajinske uprave oz. banovine v Arhivu RS.

¹²⁴ Delavska pravica 12., 26. I. 1933.

Po letu hudih notranjih bojev iz 1927 na 1928, tako v Centrali kot v podružnicah, in takorekoč popolni osvojitvi borbenega aktivnega načela, ki so ga v Krekovo mladino prinesli študenti se iskanja in najrazličnejša gibanja znotraj organizacije niso umirila. Napoved »ostrega in neizprosne boja na vse strani« še ni odgovorila tudi na vprašanja, ki so se jim v naslednjem letu odprla navznoter: kaj, kako in kam? V letu 1929 so se vzporedno s korenito reorganizacijo društva odpirale tudi dileme kot npr. mladinska vzgojna ali delavska prosvetna organizacija, masovna ali elitna organizacija, težiti za samostojnostjo ali ostajati prvenstveno strokovno-naraščajska organizacija za kar je bila tudi ustanovljena... Vsekakor si mladost, ki je prevladala v vodstvu organizacije ni dopuščala prevelikih vpreg. Na račun svobode in samobitnosti so bili pripravljene in tudi so marsikaj žrtvovali. Pritiski SLS na krščansko socialistični sindikat kot da so puščali največje učinke prav na njegovi mladinski in hkrati intelektualni organizaciji, ki se je nanje bolj in bolj negativno odzivala, s tem pa se je istočasno oddaljvala tudi od sindikata samega, od lastne matice. Njeno glasilo Ogenj, ki je skušal najti vez med idejno smerjo in organizacijo je na eni strani mnogo pripomogel k ureditvi gibanja na drugi pa pogumno oral po idejno politični fronti. »Ogenj je kri našega pokreta. S simpatijo ga zasledujejo socialisti vseh grup.«¹²⁵

Močan razmah Krekovih družin po slovenskih industrijskih krajih do konca leta 1930 je seveda nosil s seboj tudi probleme. Če so se zedinili kaj bi bilo potrebno jim je po široki organizaciji manjkalo ljudi, ki bi bili to pripravljene in sposobni izvesti kot je treba, manjkalo je inteligence. Veliko skrbi so posvetili kvaliteti prireditev, tako dramskih, pevskih ali izobraževalnih... Slabo so se obnesli ženski odseki, organizacija krajin, poleg viničarske še Mariborska, Ljubljanska itd., ni uspela.

Resnejša in splošnejša gospodarska kriza v industriji, ki je pri nas nastopila šele z letom 1931, sovпада s stagnacijo dela Krekove mladine v kvalitativnem in lahko rečemo kar krizo v kvantitativnem smislu. Usmerili so se bolj na notranje izpopolnjevanje, na kvaliteto tečajev. Tako imenovane Tekme dela, v katerih so posamezne Krekove družine in skupine JSZ med seboj tekmovali v širitvi organizacije, so zajele približno eno tretjino družin. Spet so začeli bolj uspevati tabori, kjer so ugotavljali, da se ljudstvo dviga iz mrtvila kamor ga je vrgel nastop diktature 1929. Kriza pa je nekoliko pripomogla tudi k tesnejši navezavi na JSZ.

Leto 1932 je prineslo Krekovi mladini ponovno radikalizacijo in še večji obrat v levo. Slakovi Borci, ki so bili prejšnja leta s strani bolj umirjenih, starejših članov kritizirani in celo na udaru ločitve od ostale organizacije, so zdaj s svojim strožjim, centraliziranim pravilnikom prevladali v celotnem društvu. Na letnem občnem zboru so sprejetje enotnega borčevskega sistema za celo društvo predlagali Langus, Slak in Pangeršič, proti pa so bili Hočevar, Pitako, Marinček, Rutar, Žumer, Kordin in Kušar. Glasovanje so preložili na poznejšo plenarno sejo CKD, ko naj bi predlog dobro premlel novoizvoljeni odbor z vodstvom JSZ.¹²⁶ Na plenumu pa je 18. decembra po poročilu v Delavski pravici prevladala izredna enotnost načel in metode. Enoten organiza-

¹²⁵ Ogenj II./1929, str. 135.

¹²⁶ Delavska pravica 23. VI. 1932.

cijski sistem je bil sprejet in obvezen za vso organizacijo, da ga uvede do konca leta 1933. Poročevalec je navdušenje izrazil v zaključnem stavku: »Naša kulturna organizacija postaja vedno bolj vzgojna, resnično mladinska, borbena in aktivistična.«¹²⁷

Še septembra 1932 so optimistično ustanovili **Krekovo zajednico v Zagrebu**. Ta naj bi postala najvišji forum krščanskosocialističnih organizacij v državi, predvsem pa je imel namen sprožiti na Hrvaškem podobno gibanje oz. sistem organizacij kot je bila **Krekova mladina v Sloveniji**.¹²⁸ Ob proletariziranju in vse večji brezposelnosti intelektualcev v Sloveniji so še novembra 1932 pripravljali ustanovitev »**Zveze mladih inteligentov**«, verjetno v okviru CKD.¹²⁹ **Krekova mladina** je po uspeli širiteljski akciji in ponovnem obujanju nekaterih propadlih podružnic nedvomno dobivala nov polet. Zadnje poročanje o organizaciji je **Delavska pravica** 9. februarja 1933 zaključila z besedami »napredek, korajža velja!«¹³⁰

KM je bila v svojem času druga najmočnejša delavska kulturno prosvetna organizacija v Sloveniji. Za široko razpredeno marksistično Svobodo, ki je slonela še na predvojnih tradicijah, je količinsko zaostajala približno za pol, medtem ko je bila v idejnem pogledu vsekakor radikalnejša. V to so jo prisiljevale razmere v lastnem političnem taboru. Še za polovico šibkejša od KM je bila med slovenskimi delavci narodno socialistična društvena zveza **Bratstvo**. Podobne organizacije komunistov zaradi znanih političnih razmer po moči niso primerljive.

LA JEUNESSE DE KREK

R é s u m é

Dans les premières cinq années depuis sa constitution qui eut lieu en 1897, le parti catholique slovène transforma son association chrétienne-sociale d'une institution ouvrière en un centre d'activités culturelles et d'instruction générale en Slovénie. C'est dans ce but que son syndicat d'ouvriers, l'Association spécialisée (strokovna) yougoslave forma en 1922 un organisme autonome destiné à organiser la formation de ses propres cadres, la Jeunesse de Krek. Soit lors de la fondation soit dans le fonctionnement de la nouvelle association catholique d'instruction, le mouvement chrétien-social rencontra, surtout pendant les premières années, les difficultés et les contrariétés dans son propre parti politique puisque les anciens organismes ressentirent la nouvelle association comme concurrence et séparatisme. Par conséquent, la Jeunesse de Krek ne put s'affirmer dans sa première période jusqu'à 1925 qu'à l'intérieur du monde catholique slovène et ne réussit à s'affirmer par une expansion parmi les ouvriers que dans les années 1925-1928. Le travail approfondi commença par un plan d'instruction général, »L'Ecole sociale de Krek« de 1925 qui après s'être affirmé à Ljubljana, connut le succès aussi dans les autres centres d'industrie slovènes. Un tournant nouveau dans l'activité de la jeunesse de Krek est marqué par l'intégration des étudiants du cercle de la revue **Križ** (la Croix) dans les années 1927/28. »**Križarstvo**« (le mouvement de la Croix) fut un facteur idéologique très important à partir de la moitié des années vingt, spécialement sous l'influence du personnelisme et existentialisme chrétiens français et allemand. Les nouvelles forces intellectuelles exercèrent l'influence essentielle sur l'activité d'instruction de la jeunesse de Krek soit du point de vue de quantité et de qualité soit

¹²⁷ Delavska pravica 5. I. 1933.

¹²⁸ Delavska pravica 29.IX. 1932.

¹²⁹ Delavska pravica 30. XI. 1932.

¹³⁰ Delavska pravica 1. in 9. II. 1933.

dans l'évolution idéologique indépendante et radicalisation de gauche. Ces changements d'idée et l'approchement au marxisme commencèrent à détourner les »križarje« (le mouvement de la Croix) de la collaboration ultérieure, car c'était un mouvement plutôt spirituel que d'action. En 1928, la jeunesse de Krek entreprit l'activité d'édition autonome par la fondement de Delavska založba (Edition ouvrière) et en commençant à publier une revue Ogenj (Le Feu) de la jeunesse chrétienne socialiste qui était très lue. La jeunesse de Krek essaya aussi à améliorer le repertoire et la qualité de ses groupes de théâtre d'amateurs. A cause de leur programme social et politique radical, spécialement après la circulaire de Quadragesimo anno du pape, ils furent mal vus ainsi par leurs propres rangs catholiques que par les autorités politiques d'opposition, de manière que pour une petite provocation politique, l'association fut dissoute en février 1933.

La jeunesse de Krek était à son temps la deuxième organisation d'ouvriers, de culture et d'instruction en Slovénie. Elle avait à peu près la moitié des membres de la Svoboda (Liberté) marxiste qui basait sur les traditions d'avant la guerre et qui était très répandue. Bratstvo (Fraternité), l'organisation nationale socialiste d'instruction des ouvriers slovènes avait à son tour la moitié des membres de la jeunesse de Krek. Les organisations de cette espèce comprenaient alors en tout 10% de la culture des amateurs et d'instruction en Slovénie.